

AHİLİK VE AHİ EVRAN

Giriş

Müslüman Türkler, Malazgirt Zaferinden sonra (26 Ağustos 1071) yoğun olarak Anadolu'ya göç etmeye başlamışlar ve bu toprakları ebedi vatan yapmanın mücadelesini vermişlerdir. Kazanılan askeri ve siyasi başarılarından sonra, Türk İslâm medeniyetini Anadolu'da, Bizans Medeniyetine üstün kılmak için yeni fethettikleri bu toprakları vatan yapmak; dağına taşına Türk-İslâm mührünü vurmak gerekiyordu.

AHİLİK

Ahilik Nedir?

Ahilik, kelime anlamı olarak Arapça “*kardeşim*” veya Türkçe “*akı*” (*Divan'ül Lügat'it Türk'te*) “*cömert*”, “*eli açık*” anlamında kullanılmaktadır.

Terim olarak, XVIII. yüzyıldan sonra bir esnaf-sanatkâr birliği hâline dönüşmüş olsa bile, XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da görülmeye başlayan, Anadolu'nun vatanlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynayan dinî, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasî boyutları olan bir sistem olarak tarif edilebilir. Denilebilir ki ahilik, imanın amele dönüştüğü, Anadolu'nun vatanlaşmasını, Osmanlı'nın “**cihan devleti**” olmasını sağlayan dünyevi ve uhrevi bir sistemdir.

Ahiliğin başlangıçta bir esnaf teşkilatı olarak ortaya çıkmadığı, içlerinde kadıların, müderrislerin, devlet adamlarının, askeri görevlilerin de olduğu; ahilerin toplumun bütün kesimlerini kucakladığı bilinmektedir.

Ahiliğin Gayesi, Teşkilatlanması ve Kaynakları

Anadoludaki ilk Türkçe fütüvvetnamelerde ahiliğin gayesi olarak, insanın dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak ve “**Âleme nizâm vermek**” olarak belirtilmiştir.

Ahiler, Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında bütün şehir ve kasabalarda yiğit, ahi ve şeyh sistemi içerisinde teşkilatlanmıştır. Bütünüyle Anadolu, Balkanlar, Kırım, Kazan ve kültür coğrafyamızın çok yerinde ahiliğin teşkilatlandığı görülmektedir. Bu teşkilatlar, Kırşehir'de bulunan “**Pirler piri**” de denilen Ahi şeyhine bağlı idi.

Ahiliğin temel kaynağı fütüvvet-nâmelerdir. Fütüvvet-nâmeler dini-tasavvufi eserlerdir. Fütüvvet-nâmelerin özünde peygamber sünneti ve Kur'an-ı Kerim vardır. Ayrıca Selçuklu ve Osmanlı döneminde yazılan seyahatnameler, Ahi Seceranâmeleri, İcâzetnâmeler ve o dönemde yazılan tarih kitapları da temel kaynak olarak gösterilebilir.

Ahiliğin Oluşumuna Etki Eden Faktörler

Anadolu'da Ahiliğin oluşumuna etki eden unsurları şöyle sıralayabiliriz:

1. Siyasi Durum - Anadolu'nun Vatanlaşması Süreci: Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya gelen atlı göçebe Türkmenler Anadolu'yu vatan yapmak istemişler, bunun için

hem Bizansla, hem de Moğollarla mücadele etmişlerdir. Türkler'in yeni yurt edindikleri topraklarda sürekli olarak kalabilmeleri, ancak daha güçlü bir medeniyet kurmaları ile mümkündür. Bizanslılara karşı kazanılan Miryakefolon (1176) zaferinden sonra İslam medeniyetini hâkim kılmaya başladılar. Yeni medeniyet inşasında ahiliğin etkili olduğu görülmektedir.

2. Sosyo-Ekonomik Sebepler (Yerleşik Hayata Geçiş): Anadolu'da hem Bizanslılara hem de Moğollara karşı teşkilatlanmak zorunda olan Türkmenler yerleşik hayata geçip medeniyetlerini kalıcı hale getirmek durumunda idiler.

Asya'dan Anadolu'ya gelen çok sayıda esnaf ve sanatkâra kolayca iş bulmak, yerli Bizans sanatkârı ile rekabet edebilmek, tutunabilmek için yaptıkları malların kalitesini korumak, üretimi ihtiyaca göre ayarlamak, sanatkârlarda sanat ahlâkını yerleştirmek; Türk halkını ekonomik yönden bağımsız hâle getirmek; ihtiyaç sahibi olanlara her alanda yardım etmek; ülkeye yapılacak yabancı saldırılarda devletin silahlı kuvvetleri yanında savaşma, sanatta, dilde, edebiyatta, müzikte, gelenek ve göreneklerde milli heyecanı filizlendirip ayakta tutmak gerekiyordu.

3. Dini Etkenler/Fütüvvetnâmeler: Türkler islâm dinini kabul ettikten sonra medeniyetlerinin özünü bu inanca göre şekillendirdiler. Daha önce Arabistan ve İran'da görülen fütüvvet teşkilatları ile de tanıştılar. Fütüvvetnameler, esas itibarıyla dini-tasavvufi eserler olduğu için ahilik teşkilatının esasını bu kurallar oluşturmuştur. Ahiliğin özünde **“hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalış”** Hadis-i Şerifi esas alınmıştır. Ahiliğin esaslarında Kur'an-ı Kerim'de sıkça söz edilen isar (kendileri ihtiyaç duysalar bile başkalarını tercih etmek), uhuvvet (kardeşlik), infak (Allah yolunda harcama) kavramlarının etkisi vardır.

4. Ahi Evran ve Türkler'in Kültürel Değerleri: Her milletin özünde bazı kültürel özellikler vardır. Türklerin de yaratılışlarında var olan alplik, yardımlaşma, dayanışma, cesaret, mertlik, teşkilatçılık ve misafirperverlik gibi kültürel özellikleri ahiliğin bir medeniyet hareketi olarak Türkler arasında yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Bu kültür özelliklerine sahip olan Ahi Evran Veli, ahiliği Selçuklu coğrafyasında hızla teşkilatlandırmıştır.

Ahilerin Fütüvvet-nâmelerde belirtilen ortak özellikleri: Fütüvvet-nâmelerde ahiliğin 740 kuralından bahsedilmektedir. Ancak bunlardan 124 tanesinin özellikle uygulanması gerektiği belirtilmektedir. Bunlar sofrada su içmeye, konuşmaya, giyinmeye, yürümeye, alış veriş yapmaya, misafirlige, oturmaya, büyükleri ziyaret etmeye, hasta ziyaretine, mezarlık ziyaretine, hamamda yıkanmaya, yatmaya, uyumaya... ait kurallardır. Ahi eline, beline, diline sahip olacaktır. Kapısını, gönlünü, sofrasını açık tutacaktır. Fütüvvet iyi huylardır. Nefisle mücadele, Allah'ın emirlerini tutma, adeta kendisini halka vakfedip herkese iyilikte bulunma, bilhassa cömert olma, konuk sevmeye ve herkesin yardımına koşmadır.

Fütüvvet peygamberlerden kalmadır. Onun için peygamberin sünnetleri fütüvvetin de esasını oluşturmuştur. Fütüvvetin şartları: vefa, doğruluk, emniyet, cömertlik, tevazu, insanlara nasihat, onları doğru yola sevk etmek, tövbe ve güçlü iken affetmektir.

Şarap içen, zinada bulunan, yalan söyleyen, koğuculuk eden, hile yapan, gıybette ve bühtanda bulunanlar, hainler ahilik teşkilatına alınmazlar ve fütüvvetten düşerler.

Bir Sistem Olarak Ahilik

Ahilik özüne “Eşref –i Mahlûkat” olan insanı yerleştirerek, “**Hakka hizmet, halka hizmet**” anlayışıyla hem dünyevi, hem de uhrevi bir sistem oluşturmuştur. Ahiler, “**dünyayı bir imtihan yeri**” olarak kabul etmişler, bu sebeple hayatın bütün alanları ile ilgili ihtiyaca göre yeni sistemler oluşturmuşlardır.

- **Ahilik ve Eğitim:** Ahiler kendilerine has bir eğitim sistemi oluşturmuşlardır. Akşamları tekke ve zaviyelerde fütüvvet esaslarını teorik olarak öğretmişlerdir. “**Kim ki iyi insan iyi müslümandır; kim ki iyi müslüman iyi insandır**” düsturu gereğince insan yetiştiriyorlardı. Ayrıca gündüzleri iş başında yamak, çırak, kalfa, usta sistemi içerisinde uygulamalı olarak eğitim veriyorlardı. Bu eğitim anlayışının özünde islami kuralları hayat tarzı haline getiriyorlardı. Tekke ve zaviyelerde okuma yazma, görgü kuralları, okçuluk, binicilik, kılıç eğitimi, tarım işleri... gibi alanlarda eğitim de verilmekteydi.

Ahiler, sadece erkekleri değil, kadınları da eğitmişlerdir. Ahi Evran Veli'nin hanımı Fatma Bacı'nın kurduğu “**Bacıyan-ı Rum**” (Anadolu Kadınlar Teşkilatı) ile kadınları da eğitmişler, onları aşına, işine, eşine bağlı yetiştirmişlerdir. Onları meslek sahibi yaparak üretici konuma getirmişlerdir. Denilebilir ki Bacıyan-ı Rum dünyada ilk kadın sivil toplum örgütlenmesidir.

- **Ahilik ve İktisadi Sistem:** Ahilik Selçuklu ve Osmanlı iktisadi sisteminin özünü oluşturmuştur. Bu iktisadi anlayışın temelinde çalışmak, üretmek, kalite, emeğe saygı, dayanışma, helâl kazanç, helâl lokma, yardımlaşma, israftan kaçınma... gibi islâmi kurallar vardır. Ahiler bu alanda da inançlarını hayata geçirmişlerdir. Ahiler ihtiyaçlarından fazlasını ihtiyacı olana dağıtmışlardır. Onlar kârda değil, hayırda yarışmışlardır.
- **Ahilik ve Sosyal Güvenlik:** Ahiler toplumda denge unsuru olmuşlardır. Kurdukları vakıflarla hayatı ilgilendiren bütün alanlarda faaliyette bulunmuşlardır. Fakirleri, garipleri, kimsesizleri, savaşa gidenlerin ailelerini, işinde zarar edenleri, misafirleri, yolcuları korumuşlar, onlara yardım etmişlerdir. Kısacası ahiler kimsesizlerin kimsesi olmuşlardır.

Ahiliğin Etkileri

- Ahilik Teşkilatı, medeniyetimizi şu alanlarda etkilemiştir:
- Ehliyet ve liyakat esas alınarak Milletimizin teşkilatçılık kabiliyeti uygulama alanına konulmuştur. Kendi içerisinde ehil olanların seçildiği bir sistem, yeni bir yönetim modeli uygulanmıştır.
- Ahilik sistemi, insanları ötekileştirmeden bir dayanışma ve kardeşlik modeli ortaya koymuştur.

- Ahilik Anadolu'ya gelen göçebe Türkmenleri işbaşında eğiterek insanların kaliteli ve üretici olmasını sağlamıştır.
- Ahiler kendilerine has bir eğitim modeli geliştirmişler; Ahi zaviyelerinde dini – tasavvufi eğitim vererek onların iyi bir Müslüman olmalarını sağlamışlardır. Ayrıca işbaşında eğitimle kaliteli üretimi sağlarken, gerektiğinde askeri eğitim de vermişlerdir.
- Ahiler, dünyada ilk defa kadın teşkilatı (Bâcıyan-ı Rum) kurarak, kadınları ahlâki ve mesleki alanda eğitmişlerdir.
- Ahiler, Anadolu'nun Türk ve Müslüman yurdu olmasında çok etkili olmuşlardır. Göçebe Türkmenlerin yerleşik hayata geçmelerinde, şehir hayatına intibaklarında öncü olmuşlardır.
- Ahiler, oluşturduğu ekonomik sistem ile helal kazancı, alın terini, dayanışmayı, kul hakkını, ahlâki, kanaatkârlığı, çalışmayı – üretmeyi ve böylelikle Allah'ın rızasını kazanarak ahiret yurdunu kazanmayı esas almışlardır.
- Ahilik adabı yüzyıllar boyunca Anadolu Türk halkının milli karakterini belirlemiştir. Bugün Anadolu'daki misafirperverlik, komşuluk ilişkileri, birçok görgü kuralı, doğruluk, dürüstlük, yardımlaşma.. vb. Ahiliğin günümüzdeki yansımalarıdır.
- Ahiler oluşturdukları sosyal güvenlik sistemi ile âdeta “**kimsesizlerin kimsesi**” olmuşlardır.
- Ahiler Anadolu'nun vatanlaşmasında, İslâmlaşmasında ve Türkleşmesinde kurdukları vakıflarla, yapmış oldukları şifahane, hamam, çeşme, han, medrese ve hayır kurumları ile etkili olmuşlardır.
- Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Kırşehir'den uç bölgesine giden Şeyh Edebali bir ahi şeyhi idi. Osmanlı'nın manevi mimarı olan Şeyh Edebali ve diğer ahiler sayesinde ahilik Osmanlı'nın kuruluşunda ve bir '**cihan devleti**' olmasında temel dinamik olmuştur.
- Ahiler, Anadolu'da birliğin, beraberliğin, kardeşliğin mayasını oluşturmuştur.
- Bu esaslar bağlamında yeniden medeniyet tasavvurumuzun oluşmasında ahiliğin önemli katkılar, sunacağını düşünüyoruz. Bu manada Ahiliğin eğitim, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, dini ve ahlaki alanlarda 21. yüzyılda medeniyetimizin ana unsurlarından olacağı şüphesizdir.

AHİ EVRAN VELİ KİMDİR?

Kurmuş olduğu Ahilik Teşkilâtı ile sosyal, iktisadî ve siyasî hayatımızı etkileyen; Anadolu'nun vatanlaşmasında ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda büyük rol oynayan, bu sebeple Türk-İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerinden olan Ahi Evran 1171 (H.566) yılında İran'ın Batı Azerbaycan tarafında bulunan Hoy kasabasında doğmuştur. Asıl adı Mahmut'tur. Babasının adına ve doğum yerine nispetle Mahmut bin Ahmet el-Hoyi (Hoylu Ahmet'in oğlu Mahmut) denmiştir. Lâkabı “*dinin yardımcısı*” anlamına gelen Nasiruddin'dir. Ahi Evran'ın çocukluğu ve ilk tahsil devresi memleketi olan Azerbaycan'da geçmiş olsa da, gençliğinde Horasan ve Maverâünnehre giderek o yörede büyük üstatlardan ders almıştır. Bu arada âlim Fahrettin Razi'den aklî (fen) ve naklî (dini) ilimleri öğrenmiştir.

Ahi Evran, bir hac yolculuğu esnasında (tahminen 1204'te), evliyadan Şeyh Evhadüddin Kirmani ile tanışmış ve ondan ders almış, tefsir, hadis, fıkıh, kelâm ve tıp alanında derin bir âlim, tasavvuf yolunda yüksek makam sahibi bir velî olmuştur. Bağdat'ın İslâm dünyasının büyük sanat ve ilim merkezi olması, Ahi Evran'ın çok yönlü yetişmesinde etkili olmuştur. Bu dönemlerde İbn-i Sina, Sühreverdi el-Maktul ve Fahrettin Razi'nin eserlerinden istifade etmiş; Abbasi Halifesi Nasır Lidinillah'ın kurduğu fütüvvet teşkilatını da tanımıştır. XIII. Yüzyıl başlarında Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Muhyiddin Arabî ve hocası Evhadüddin Kirmani ile birlikte Anadolu'ya gelen Ahi Evran, bu tarihlerde hocası Evhadüddin Kirmani'nin kızı Fatma Bacı ile evlenmiştir. Anadolu'da özellikle esnafa İslâmiyeti anlatarak dünya ve ahiret işlerini düzenli hâle getirmeleri için nasihatte bulunmuştur. Yaklaşan Moğol tehlikesine karşı halkı uyarmıştır. Hocasının vefatından sonra O'nun vekili olmuştur.

Ahi Evran Anadolu'ya geldikten sonra Kayseri'de bir debbağ (deri işleme) atölyesi kurmuştur. Sanat sahibi kimseler arasında çok sevilmiştir. Moğollara karşı Kayseri'yi savunan Ahileri, Ahi Evran teşkilatlandırmıştır.

1237 yılında I. Alâeddin Keykubat'ın zehirlenerek öldürülmesi üzerine sultanla gönül bağı bulunan Ahiler, II. Gıyaseddin Keyhüsrev ve Vezir Sadettin Köpek'e karşı koymuşlardır. Hatta bu dönemde Ahi Evran ve bazı ileri gelen Ahiler Konya'da tutuklanmışlardır.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümünden sonra saltanat naibliğine getirilen Celaledin Karatay zamanında Ahiler ve Türkmenler üzerindeki baskı kalkmıştır. Bundan sonra kısa bir dönem Denizli'ye giden Ahi Evran tekrar Konya'ya dönmüş; daha sonra da Kırşehir'e gelerek ömrünün sonuna kadar Kırşehir'de yaşamıştır.

Ahi Evran, kaynağını Yesi'den alan kutlu bir davânın gönül erleri ile birlikte bu toprakları vatan yapmanın, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasının öncülüğünü yapmıştır. Özellikle yeni kurulan Ahilik sistemi ile Anadolu'ya göç eden Türkmenlere hem aş hem iş vermiş; onları tekke ve zaviyelerde iyi bir Müslüman ve vasıflı bir meslek sahibi üretici insan hâline getirmiştir. Onları hiç ölmeyecekmiş gibi bu dünya için, yarın ölecekmiş gibi ahiret için çalışan insanlar halinde yetiştirmiştir. Böylece Anadolu'nun iktisadi kalkınmasına ve imâr edilmesinde öncülük etmiştir.

Ahi Evran, 32 çeşit esnafı teşkilatlandırmış; Selçuklu ve Osmanlı coğrafyasında sanatını icra eden bütün esnaflar İslâm medeniyetinin zirve kuruluşu Ahilik Teşkilatının merkezi Kırşehir olduğu için buradan "**İcâzetnâme**" almışlardır.

Kardeşliğin, cömertliğin, yiğitliğin, fedakârlığın, doğruluğun, dürüstlüğün, kalitenin, üretimin, ahlâkın, sanatın, aklın ve bilimin esas alındığı Ahilik Teşkilatının kurucusu bu faziletli âlim ve mutasavvıf Ahi Pîri Horasanlı Türkün, kesin olmamakla birlikte Moğollara karşı mücadele ederken 93 yaşında şehit edildiği ifade edilmektedir. 1261 (H.653). Kabri Kırşehir'de kendi adı ile anılan camiin bitişiğindedir.

Ahi Evran'ın 20 kadar te'lif ve tercüme eseri mevcuttur.

KAYNAKÇA

<http://www.kirsehir.gov.tr/ahi-evran-ve-ahilik>